



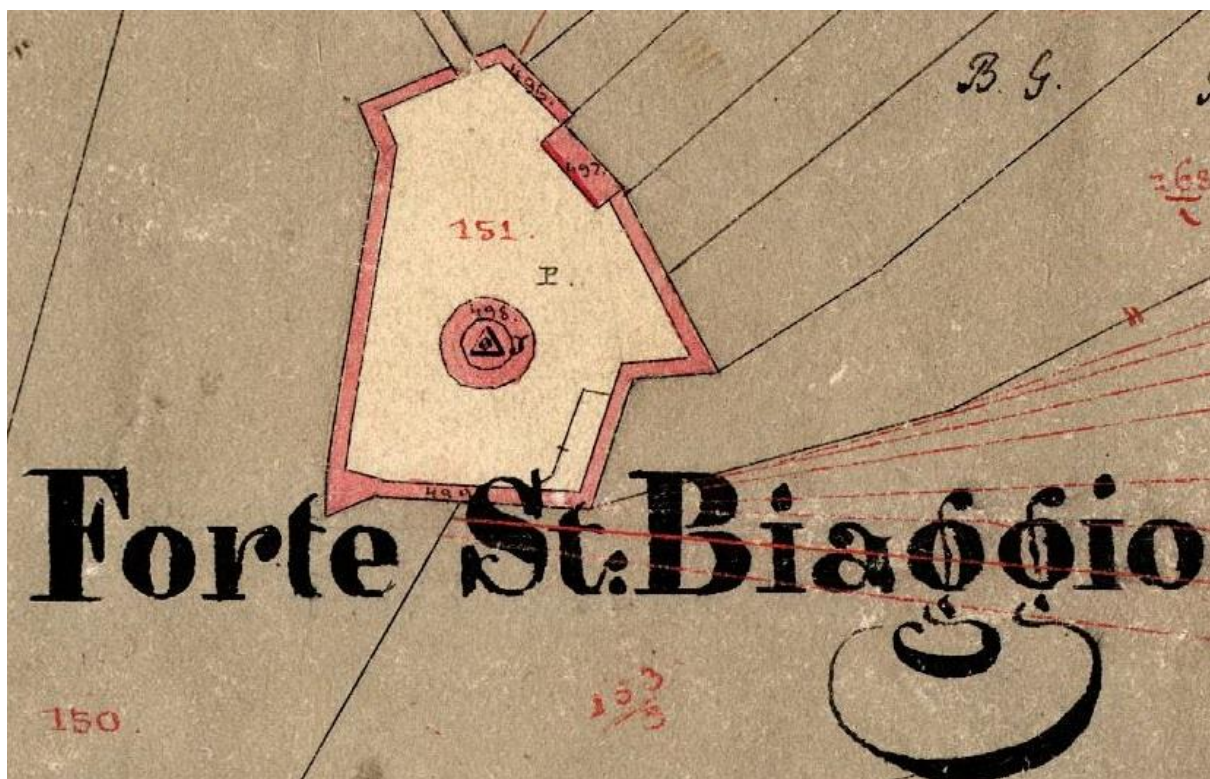
Položaj Sonde 5, desno je dio hrpe donesenog materijala



*Istočni bedem na početku iskopanja*



# FORTECA – PRIJEDLOZI ZA DALJNI RAD



## PRETPOSTAVKE

Dokument koji pruža najviše podataka za buduće uređenje Utvrde sv Vlaha je J. Riegelova veduta grada Korčule iz 1853. Na crtežu se dobro vidi položaj i izgled ulaznih vrata, kao i visina bedema (približno visina vrata + jedan metar = 3 metra).

Na fotografija Ćirila Ivekovića s početka 20 og st – vidi se da je sjeverozapadni ugao temeljito rekonstruiran. Izgleda da je i ulaz pomaknut za više metara u smjeru sjevera. Ono što upada u oči je vanjsko lice bedema desetak metara južnije od ulaza. Taj dio je građen od obrađenih, vodoravno uslojenih kvadera (slično kao i Forteca) i neusporedivo je kvalitetniji od ostalih, danas vidljivih suhozidova.

Na Perucicevoj fotografija grada Korčule nastaloj prije oko sto godina vidi se sjeverni i istočni potezi bedema u to vrijeme u dosta lošem, ruševnom stanju. Iznimka je vanjski zid uz objekt kat br 497.

## JUŽNI BEDEM (Sonda 1) prijedlog budućih radova

Prije početka bilo kakvih radova bilo bi neophodno s vanjske strane zapadnog poteza bedema temeljito uništiti vegetaciju, uglavnom visoku makiju i to u dužini od 40ak metara, a u širini od najmanje 7-8 metara. Vjerojatno imovinsko – pravni odnosi neće biti veći problem...

Zbog urušenosti, nagnutosti ili općenito zbog narušene statike južnog poteza bedema najrentabilnije će ga biti razgraditi i ponovno sagraditi od istog kamena i to u visini od minimalno 2 metra u odnosu

na sadašnju razinu tla ili oko jednog metra iznad sadašnje sačuvane razine. Da bi se to napravilo nije dovoljno samo razgraditi bedem nego je potrebno i podignuti urušen materijal koji se nalazi cijelom dužinom poteza u širini od minimalno 3 metra paralelno s njegovim vanjskim licem (debljina sedimenta prosječno nije veća od 50 cm). Sa sigurnošću možemo konstatirati da se radi isključivo o materijalu koji je tijekom vremena urušen s vrha bedema i njegovo podizanje (vraćanje) natrag bi bilo opravdano.

Jednostavan izračun ukazuje na količinu materijala urušenu s bedema prema vani. Taj materijal je potrebno iskopati i nakon toga ponovno ugraditi:  $35 \text{ m} \times 1,5 \text{ m}^3 = 52,5 \text{ m}^3$

Volumen južnog bedema iznosi približnih 35 metara dužine x 1,4 visine i oko 3 metra debljine ili oko  $147 \text{ m}^3$ .

Za takav posao (gradnju kvalitetnog suhozida) u obližnjim okolnim selima još uvijek ima dovoljan broj stručnjaka, a možda bi bilo korisno konzultirati neku od specijaliziranih udruga poput Dragodida.

Unutarnja strana južnog poteza bedema je danas na približno istoj razini kao i u vrijeme gradnje utvrde. Ta činjenica uz pad terena prema vanjskom licu, sugerira da nema potrebe za većim iskapanjem, osim samo u stvarnoj širini obrambenog zida (ili danas sačuvanog suhozida koji se nalazi na mjestu izvornog bedema utvrde).

Posebno je naglašen zapadni završetak južnog zida. Njegov izvoran bastionski izgled nam je temeljem katastarske slike dosta precizno poznat, ali na tom dijelu je stupanj urušavanja nešto veći. Južni bedem se na zapadnom kraju u dužini od desetak metara neznatno lomi prema vani, a nakon toga oko 8 metara oštro prema sjeveru te tako formira moćan ugaoni bastion neophodan za postizanje fortifikacijske funkcionalnosti utvrde na pravcu eventualnog napada. Izvorni duktus tog ugaonog bedema jedva da se samo mjestimično nazire.

Ukupna količina urušenog materijala na tom mjestu je oko  $10 \text{ ak m}^3$ , a da bi se vratio na izvoran položaj trebati će sanirati i bedeme, tj presložiti njihovo vanjsko i unutrašnje lice, sve do matične stijene, u vanjskoj visini od približno 2-2,5 metara, pa će se na taj način ukupna količina iskopanog (i presloženog) materijala popeti na oko  $30 \text{ m}^2$ .

Istočni dio južnog bedema 60ih godina prošlog stoljeća probijen je kako bi se do platoa Fortece moglo doći teretnim vozilom. Hoće li taj proboj ostati i kako će biti riješen pristup platou – ovisi o želji investitora i o stavu Konzervatorskog odjela.

- Ukupna količina kamena koju treba na potezu južnog bedema iskopati i nakon toga ponovno ugraditi je  $229,5 \text{ m}^3$ .

## **ZAPADNI BEDEM (Sonda 2) prijedlog budućih radova**

Izuzetno slaba očuvanost zapadnog bedema dužine oko 54 metara sugerira da je u cijeloj dužini potrebno iskopati/očistiti njegovo vanjsko lice. Nasip s vanjske strane širok je približno 2 metra, a njegova debljina iznosi prosječno oko pola metra.

Sam bedem potrebno je rekonstruirati u cijeloj dužini. Izgled temelja u istraženoj sondi sugerira da ga trebati u cijeloj dužini razgraditi i ponovno sagraditi. Zbog pada terena i neznatne visine zida (prosječno oko jednog metra) biti će neophodno podići ga koliko to bude dozvoljavala količina raspoloživog materijala. Zbog pada terena (na lokaciji zapadnog bedema donekle i prema unutrašnjosti utvrde) iskapanje unutrašnjeg lica zida ne bi imalo smisla, osim u slučaju narušene statike.

Na unutrašnjoj strani stanje komplicira recentni suhozid koji na oko metra udaljenosti teče usporedno s bedemom. Moja sugestija je da se suhozid dokumentira i dijelom razgradi na način da se ugradi u bedem.

Količina materijala neophodnog za iskop/ugradnju duž unutrašnje strane zapadnog bedema je oko  $1/2 \text{ m}^3$  po metru dužine, odnosno oko  $27 \text{ m}^3$ .

Prosječna sačuvana visina zida vrlo varira i procijenili smo je na oko 1 metra, uz debljinu od 3 metra. Količina materijala kojeg treba "presložiti" je 54 metra dužine x 3 metra debljine x 1 metar visine (s vanjske strane 1,5 metara, a s unutrašnje 0,5 metra), odnosno  $162 \text{ m}^3$  čemu treba dodati i  $54 \text{ m}^3$  kamenja urušenog sa zidova (uglavnom s vanjske strane, a manjim dijelom s unutrašnje) ili ukupno  $243 \text{ m}^3$ .

- U uglu kojeg zatvaraju zapadni i sjeverozapadni bedem te usporedo s ovim drugim naziru se dijelovi arhitekture koju za sada nije moguće precizno locirati ni vremenski odrediti. Poznato je da se na tom prostoru nalazi objekt oblika nepravilnog pravokutnika, vidljiv i na M. Katzenbergerovoj situacija grada Korčule iz prve polovine 19. stoljeća. Osim temeljitih arheoloških istraživanja jedno od mogućih rješenja je rekognosciranje terena geo radarom, a nakon toga pristupiti detaljnom arheološkom iskapanju. Koliko bi u takva istraživanja bilo racionalno uložiti vrijeme i novac te kakvi se rezultati mogu očekivati – nisam u stanju ni pretpostavljati

- Drugo moguće rješenje je jednostavno prekrivanje cijele površine sjeverozapadnog dijela utvrde (oblika pravokutnika dimenzija  $15 \times 50$  metara) geotekstilom te zasipanje iste jalovinom ili viškom iskopanog materijala. Ta površina bi se istražila prema potrebi u nekoj narednoj kampanji. Naravno, obje mogućnosti treba iskoordinirati s konzervatorima.

## **SJEVEROZAPADNI BEDEM (Ulaz u utvrdu)    prijedlog budućih radova**



*Lijeva (sjeverna) strana i desna (južna) strana ulaza. Pogled izvana.*

Sjeverozapadni potez bedema sastoji se od bastiona dužine 28 metara koji se u smjeru jugoistoka lomi pod oko  $90^\circ$  i još 9 metra nastavlja do spoja sa zapadnim bedemom. Ovaj potez nije sa vanjske strane očišćen te je slabo vidljiv. Tome su razlog na tom mjestu locirani uređaji vezani uz

telekomunikacijski stup, a građevinski radovi obavljani u novije doba rezultirali su hrpama nabacanog kamenja. Stanje na Ivekovićevoj fotografiji s početka stoljeća ukazuje na to da je dio tog bedema građen od kvalitetnijeg, klesanjem obrađenog materijala, sličnog onom od kojeg je sagrađena Forteca. Radili se o nekoj kasnijoj intervenciji ili je taj potez zaista izvoran – ne znamo.

Uglavnom urušeno vanjsko lice sjeverozapadnog bedema prekriveno je gustom vegetacijom u kojoj se naziru hrpe kamenja otpalog s bedema. Pretpostavljena sačuvana visina je nešto veća od jednog metra. Da bi se obnovilo svih 38 metara bedema trebati će, slično kao i na zapadnom dijelu, podignuti dio prema vanjskoj strani urušenog materijala i presložiti sačuvani korpus zida. Konkretno, urušen materijal je 19 m<sup>3</sup>, a tijelo suhozida iznosi 3 x 38 ili 114 m<sup>3</sup>. Ukupno 133 m<sup>3</sup>.

Unutrašnje lice sjeverozapadnog bedema jedva da se nazire, a njegova visina ne prelazi jedan metar. Osim raščišćavanja raslinja, kako bi unutrašnje lice došlo do izražaja, biti će potrebno ravnanje terena i njegovo podizanje za oko pola metra.

Na sjevernom dijelu ovog bedema nalazi se položaj jedinog poznatog ulaza u tvrđavu. Zbog raznih pregradnja, pa i onih nastalih u novije vrijeme, izvorni ulaz je srušen, znatno proširen i potpuno preoblikovan. Danas njegova širina iznosi oko 3 metra, lijeva strana (prema sjeveru) je donekle uspješno obnovljena prije stotinjak godina, zajedno s dijelom sjeveroistočnog bedema, a desna strana ulaza, odnosno kamenje na toj strani (prema jugu) je nedavno vrlo neuspješno presloženo uz neprimjereno korištenje betona. Pretpostavljam da (barem za sada ili u prvoj fazi) naša intencija neće biti obnova izvornog izgleda ulaza u utvrdu jer bi se njegova skromna širina teško mogla prilagoditi suvremenim standardima. Uzor za uređenje južne strane ulaza bi trebala biti ona sjeverna.

## **SJEVEROISTOČNI BEDEM (Sonde 3 i 4) prijedlog budućih radova**

### **Izgled početnih tridesetak metara sjeverozapadnog bedema**

Tridesetak metara vanjskog lica bedema na potezu od ulaza u utvrdu pa do naše Sonde 3 najbolje je sačuvan (ili obnovljen?) potez bedema na Tvrđavi sv. Vlaha. Visina bedema iznosi 2,5-3 metra, kamenje je precizno složeno, bez vezivnog sredstva i uz minimalan, ali primjetan nagib "prema unutra" tj. presjek bedema je trapezaste forme s užom gornjom stranicom. Zbog pada terena unutrašnje lice je barem metar niže, a po kvaliteti gradnje je slično onom vanjskom.

Promatrajući bedem, ali i položaj izvornog ulaza u utvrdu, nameće nam se pretpostavka da je taj potez obnovljen prije vjerojatno stotinjak godina, u vrijeme uređenja pješačke staze i proširenja ulaza u utvrdu. Obnova je obavljena na način da je (suho)zid temeljito razgrađen te ponovno sagrađen u gabaritima približnim izvornim. Adaptacija je zahvatila manji dio sjeverozapadnog bedema, do ulaza u utvrdu, spoj sjeverozapadnog i sjeveroistočnog zida i približno dvadesetak metara sjeveroistočnog zida (vidi donje fotografije a, b i c). Indikativno je da na tom dijelu gotovo da ni nema urušenog kamenja.

Budući radovi na tom dijelu trebali bi biti minimalni. Potrebno je očistiti središnji dio bedema, odnosno gornjih desetak centimetara humusa, učvrstiti (odnosno podignuti) najgornji red kamenja na vanjskom i unutrašnjem licu.

Čišćenjem središnjeg dijela zida u njegovom središtu je uočena struktura koja se nastavlja u smjeru vanjskog zida objekta kat br 497. Nakon temeljitog čišćenja trebati će ostaviti vidljivim najgornji red kamenja na tom zidu (na fotografiji – označeno strelicom).





*Vanjska (rekonstruirana?) strana sjeveroistočnog bedema*

Opisan potez zidina nam se čini značajnim jer ukazuje na mogućnost istog načina rada u prilikom buduće konzervacije/rekonstrukcije utvrde.

### **Ostali dio sjeverozapadnog bedema**

Preostalih približno 50 metara sjeverozapadnog bedema nisu bili rekonstruirani pa su u dosta lošem stanju, što je vidljivo na Perucicevoj fotografiji od prije gotovo 100 godina. Uočava se da je tijekom prošlosti na njima više puta intervenirano, na način da su uz unutarnje lice građeni i pregrađivani različiti, krajnje jednostavni suhozidani objekti. Ti jednostavni objekti manjih dimenzija se ponekad nalaze i uz vanjsko lice i bilo bi ih najkorisnije ukloniti, ako je to s imovinsko-pravnog aspekta moguće.

Dužina neadaptiranog poteza sjeverozapadnog bedema iznosi 50 metara, vanjska visina zida je oko 2 metra, unutrašnja visina je prosječno metar, što uz "standardnu" debljinu od 3 metra iznosi ukupno oko 225 m<sup>3</sup>. Dio prema vanjskoj strani urušenog kamenja će se trebati podignuti i ponovno ugraditi u

bedem. Smatramo da sa ne radi od preko 1 m<sup>3</sup> po metru dužnom ili ukupno od oko 50 m<sup>3</sup>. Ukupna količina materijala kojeg treba podignuti/razgraditi/ugraditi je 275 m<sup>3</sup>.

Posebno treba promatrati objekt kat br. 497. Njegov tlocrt je jasan, nosivi zidovi dužine od 15 metara (u sačuvanoj visini od ne preko jednog metra) su u relativnom dobrom stanju. Prema istoku se uočava i nastavak ove građevine čija će sudbina ovisiti o volji investitora. U svakom slučaju temeljne zidove objekta je potrebno očistiti i konzervirati, a objekt iskopati do dubine izvorne podnice. Za taj posao potrebno je iskopati oko 40 m<sup>3</sup> nanosa. Za eventualnu adaptaciju raditi će se poseban projekt.

## ISTOČNI BEDEM (Sonda 5) prijedlog budućih radova

Prije početka radova na saniranju bedema utvrde bilo bi potrebno "raščistiti" prostor između sjeveroistočnog i južnog bedema na kojem je prije nekoliko desetljeća deponirana veća količina zemlje i kamenja pomiješanih s ljudskim skeletnim ostacima. Naša procjena je da se radi od oko 200 m<sup>3</sup>, ali mala je vjerojatnost da je sav materijal uzet s groblja, što bi moglo znatno pojednostaviti njegovo dislociranje. U slučaju da se ne radi o materijalu s groblja mogao bi se koristiti neki građevinski stroj (utovarivač) uz konstantan nadzor arheologa. Vjerojatno se dijelom radi i o urušenoj ispuni bedema.

Onaj dio sedimenta u kojem se javljaju ljudske kosti potrebno je iskopati ručno, po pravilima arheološke struke, s time da ako se potvrdi pretpostavka da se radi o sekundarno deponiranom ljudskom osteološkom materijalu novovjekovne starosti, te će se kosti nakon antropološke analize pohraniti u kosturnici Gradskog groblja, ostatak materijala se može koristiti za gradnju bedema, a zemlja za poravnavanje platoa Fortece (npr. zapadnog dijela).

Tek nakon uklanjanja recentno donesenog materijala steći će se uvid u istočni bedem koji se sastoji od dva poteza, onog sjevernijeg dužine 15ak metara, koji se lomi pod približno 120° i u dužini od 22 metra nastavlja do spoja sa južnim bedemom. Zbog strmine na vanjskoj (istočnoj) strani došlo je do urušavanja većine bastionskih zidova. Jedan od razloga tome je zasigurno slabo temeljenje, manji i neobrađen kamen te nekorištenje vezivnog sredstva, a gusta vegetacija izvan utvrde ne dozvoljava uvid u veličinu hrpa urušenog kamenja.

Strana	Dužina bedema	Podići/razgraditi/ ugraditi	Iskopati i prelocirati
Južni bedem	35 +10 + 8 = 53 m	229,5 m <sup>3</sup>	
Zapadni bedem	54 m	243 m <sup>3</sup>	
Sjeverozapadni bedem i ulaz	38 m	133 m <sup>3</sup>	
Sjeveroistočni bedem i objekt	16 + 15 + 35 = 66 m <sup>1</sup>	275 m <sup>3</sup>	40 m <sup>3</sup>
Istočni bedem	17 + 22 = 37 m	166,5 m <sup>3</sup>	200 m <sup>3</sup>
Ukupno:	248 m	1022,0 m <sup>3</sup>	240 m <sup>3</sup>

*Dužina bedema, količina materijala kojeg treba iskopati, razgraditi i ponovno ugraditi<sup>2</sup>*

Naša procjena, prema stanju u sondi 5, je da je bedem na istočnom dijelu nešto deblji i viši, a sudeći prema količini urušenog materijala, vjerojatno je i stupanj njegove finalizacije u 17. st bio vrlo visok.

<sup>1</sup> Od dužine sjeveroistočnog zida u odbijeno je 20 metar obnovljenih prije stotinjak godina. Potrebni radovi na tom dijelu su minimalni.

<sup>2</sup> Na upit kolika je cijena metra kubnog "pretresene" meje (odnosno ekvivalenta posla koji bi odgovarao onom na bedemima utvrde sv Vlaha) inženjer s dugogodišnjim iskustvom u tom poslu nam je rekao da se cijena kreće između 300 i 350 kn, uz upozorenje da je, ovisno od pojedinom izvođaču, kvaliteta rada bitno različita. Dakle, cijena izgradnje nove/stare utvrde (bez arheološkog nadzora i eventualne kupovine dijela kamenja) je približno 400.000,00 kn ili pedesetak (!) tisuća eura.

Spomenuto nas navodi na to da je količina srušenog nasipa na vanjskoj strani 1,5 m<sup>3</sup> po metru dužnom + barem još 3 m<sup>3</sup> u tijelu bedema. Jednostavan izračun (15 + 22 = 37 x 4,5 = 166,5 m<sup>3</sup>) pokazuje koliko materijala treba iskopati, podignuti u ponovno ugraditi u obnovljen bedem.

## **Kakve metode koristiti, kako obnoviti utvrdu?**

Osnovno pitanje koje se nameće je ono o opravdanosti "pretresanja" cjelokupnog duktusa zidova i gradnji "nove" utvrde temeljem činjenice da je tijekom vremena izvorni bedem zamijenjen suhozidom. Arheološkim iskapanjima nije nađen trag hipotetičkim izvornim bedemima, a nije ni nađen položaj gdje su se oni nalazili (u vidu negativnog otiska kamena u žbuci položenoj na matičnoj stijeni). U isto vrijeme teško je i zamisliti da se je utvrda u 17 st gradila u tehnici suhozida, ali izgleda nemoguće da je to kamenje, posebno ako je bilo kvalitetno obrađeno, u vrijeme kad je utvrda izgubila funkciju i posadu, ostalo in situ. Moramo konstatirati da arheološka iskapanja nisu potvrdila (a ni opovrgla) pretpostavku o tome da je velika većina ili cjelokupna količina izvornog kamena odnesen i zamijenjen sadašnjim znatno slabije kvalitete.

Mislim da bi bilo opravdano konzervirati i restaurirati "ono što imamo" – a to je u slučaju Tvrđave sv. Vlaha – suhozid. Koliko nam je poznato, a primjera je više, nema drugog načina očuvanja urušenog suhozida osim da ga se razgradi/sagradi (pretrese) i da se pri tome koristi i izvjesna količina novog kamenja.

Vizualan doživljaj kojeg će se dobiti nakon konzerviranog i dijelom restauriranog bedema biti će cjelovit, posebno ako se utvrda promatra iz smjera grada. U funkcionalnom smislu bedem i dalje ostaje – bedem, jasno omeđujući vanjski prostor od onog unutrašnjeg, što je za neku novu ulogu platoa iznad Grada – najvažnije.

Zbog veličine terena i niskog intenziteta arheoloških nalaza smatramo da prilikom budućih radova nema potrebe za klasičnim sondiranjem cjelokupnog lokaliteta, osim na mjestu nalaza ljudskih kostiju i na položajima na kojim to eventualno bude potrebno. Kod preslagivanja bedema zahvatiti će se površina širine od približno 5 metara, a dužine preko 200 metara, što se mora obaviti ručno i uz neposredni arheološki nadzor.

Zbog specifičnosti terena korištenje strojeva nije ni moguće, osim, vjerojatno kod hrpe materijala na istočnom dijelu utvrde.

Zapadni (stari) i istočni (novo probijeni) ulaz u utvrdu potrebno je urediti prema dogovoru s investitorom i Konzervatorskim odjelom iz Dubrovnika.

Kvaliteta kamenja od kojeg su građeni bedemi je u najvećoj mjeri izrazito slaba. Dio kamenja je tijekom protekla četiri stoljeća ispucao, a taj će se proces nastaviti kad se stoljećima zakopan kamen izloži atmosferilijama. Zbog spomenutog smatram da bi za obnovu bedema bilo prihvatljivo dijelom koristiti kvalitetan, neobrađen kamen koji će se donijeti (kupiti) i ugraditi u vanjsko i unutrašnje lice. Količinu je teško procijeniti, ali nekoliko stotina četvornih metara kvalitetnijeg kamena bi znatno olakšalo rekonstrukciju i doprinijelo estetskom izgledu utvrde.

Postavlja se pitanje bi li i u kojoj mjeri bilo prihvatljivo koristiti neko vezivno sredstvo (vapno?). Sigurno je da bi vezivno sredstvo znatno ojačalo konstrukciju, posebno temelje, a učvršćivanjem najgornjeg reda kamenja spriječilo bi se njegovo urušavanje.

## **Što se može očekivati tijekom restauracije i rekonstrukcije bedema?**



Dio temeljnih zidova utvrde je u dobrom stanju pa na tim mjestima neće trebati dizati cjelokupnu ispunu bedema. Isto tako od ukupne širine bedema koja iznosi 3 metra onaj srednji metar ne treba iskopati. Na taj će se način smanjiti broj od 1022,0 m<sup>3</sup> materijala kojeg treba iskopati ili razgraditi pa ponovno sagraditi. Dobar dio posla će odnositi na "premještanje" suhozida na udaljenosti od nekoliko metara. Spomenuto navodi na važnu ulogu nadzornog organa koji će tijekom radova preciznije moći procijeniti njihov stvaran obim. U isto vrijeme nije moguće precizno predvidjeti količinu iskopa na zapadnom potezu posebno zbog objekata vezanih uz telekomunikaciju. Na istočnom dijelu se je, možda, nalazila kava iz koje je brano kamenje (za utvrdu i/ili Fortecu).

U vrijeme gradnje engleske kule bedemi utvrde su zasigurno razgrađeni, jer su pružali zaklon napadačima i zaklanjali pogled braniteljima. Plato Fortece je desetljećima bio zaposjednut vojnom posadom pa je za očekivati razna pregrađivanja, dogradnje, pomoćne prostorije, skladišta. Takvi objekti su najčešće vrlo jednostavne suhozidne gradnje.

Već su pokusna iskapanja pokazala na postojanje raznih zaostalih eksplodiranih i neeksploziranih ostataka iz prošlih ratova.

Bez obzira na pokusna iskapanja ne može se isključiti mogućnost nalaza temelja starijih objekata, grobova, otvorenih lokaliteta...

Kroz sjeverozapadni bedem prolaze telekomunikacijski vodovi, u samom bedemu je ugrađena kutija koja pripada tim vodovima. Neposredno izvan bedema je betonski objekt u funkciji telekomunikacije, a pored njega poprilično nakaradan stup s antenama. Što s time napraviti?

Što s vegetacijom? Unutar utvrde većina vegetacije je uklonjena, ali je za sada ostavljeno nekoliko borova, čempresa i maslina.

Svaka kula ili utvrda, zbog svoje temeljne uloge, bi trebala dominirati nad okolnim krajem i nad njim imati vizualan nadzor. Na starim razglednicama se uočava da oko Fortece nema vegetacije pa bi to trebalo napraviti i prilikom buduće obnove. Prostor oko svih bedema bi trebalo očistiti od vegetacije i to minimalno u širini od 6-7 metara, a po mogućnosti i šire. Gustu borovu šumu između Grada i Fortece treba prorijediti, a u bedemima najbližem dijelu i posjeći u tolikoj mjeri da Forteca bude (ponovno) vidljiva iz Grada<sup>3</sup>.

Voditelj istraživanja na Forteci u ljeto 2018.

Dr sc Dinko Radić, arheolog

---

<sup>3</sup> Danas se s vrha kule Forteca vidi korčulanska i pelješka obala Kanala na potezu od Lumbarde do Kneža, ali zbog guste borove šume ne vidi se ni jedan jedini dio grada, osim križa na vrhu katedrale.



*Fotografija stanja ranih 60ih prošlog stoljeća. Put do Fortece je bio probijen, ali nema naznaka da je desno od njegovog ulaza deponirana zemlja.*